

георг Зимел

фрагментарният
характер
на
живота

VARIUS

Изданието е спечелило конкурс на Министерството на културата.

traduki™

Издаването на това произведение беше подкрепено от ТРАДУКИ, литературна мрежа, в която са включени Федералното министерство за европейски и международни въпроси на Република Австрия, Външното министерство на Федерална република Германия, Швейцарската културна фондация „Про Хелвеция“, КултурКонтакт Австрия, Гьоте-институт, Словенската агенция за книгата ЈАК, Министерството на културата на Република Хърватия, ресор „Култура“ в правителството на Княжество Лихтенщайн, Фондацията на Лихтенщайн за култура, Министерството на културата на Република Албания и фондация „С. Фишер“.

Георг Зимел
фрагментарният
характер
на
живота

есема

Съставителство и превод
Теодора Карамелска

Под редакцията на
Кольо Коев

Georg Simmel
The Fragmentary Character of Life
Essays
Teodora Karamelska, ed.

A selection of texts from vols. 7, 8, 12, 13 of „Gesamtausgabe in 24 Bänden“
Vol. 7: Aufsätze und Abhandlungen 1901-1908, B. I, Hrsg. von Rüdiger Kramme,
Angela Rammstedt und Otthein Rammstedt
Vol. 8: Aufsätze und Abhandlungen 1901-1908, B. II, Hrsg. von Alessandro Cavalli
und Volkhard Krech
Vol. 12: Aufsätze und Abhandlungen 1908-1919, B. I, Hrsg. von Rüdiger Kramme
und Angela Rammstedt
Vol. 13: Aufsätze und Abhandlungen 1909-1918, B. II, Hrsg. von Klaus Latzel

All rights reserved by and controlled through Suhrkamp Verlag Berlin.

Георг Зимел
Фрагментарният характер на живота
(есега)

Теодора Карамелска, превод от немски, 2014
© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI
© Теодора Карамелска, съставителство, послеслов, 2014
© Яна Левиева, дизайн, 2014
© издателска къща – критика и хуманизъм, 2014

ISBN 978 954 587 185 6

Мост и врата	7
Социология на сетивата	15
Големият град и духовният живот	36
Естетическото значение на лицето	58
Рамката за картина. Един естетически опит	66
Проблемът на портрета	76
За карикатурата	90
Психология на дискретността	100
Тайната. Една социалнопсихологическа скица	110
Писмото. Из една социология на тайната	119
Верността. Един социалнопсихологически опит	124
Благодарността. Един социологически опит	132
Чужденецът	144
Човекът като враг. Два фрагмента от една социология	153
Рози. Една социална хипотеза	165
Жената и модата	171
Психология на накута	176
Психология на кокетството	187
Социология на трапезата	204
Социология на общителността	215
Фрагментарният характер на живота. Из предварителни изследвания на една метафизика	237
<i>Теодора Карамелска</i> Георг Зимел: социологически поглед към антиномиите на модерността	257

Мост и врата*

Образът, който имаме за външните неща, е двусмислен: в природата всичко може да изглежда както свързано, така и разделено. Непрекъснатите изменения на материята и енергията поставят всяко нещо в отношение с друго и от всички единични неща правят *един* космос. От друга страна обаче, предметите остават безпощадно пространствено разединени, една материална частица не може да заеме мястото на друга, в пространството не съществува действително единство на многообразното. И чрез същата тази претенция към взаимноизключващите се понятия природата сякаш напълно се отказва от прилагането им.

Само на човека, в противовес на природата, е дадено да свързва и развързва, и то така, че дадено нещо винаги да е предпоставка за друго. Когато извадим от непокътнатото състояние на природата две неща, за да ги обозначим като „разделени“, в съзнанието си ние вече сме ги съотнесли и сме ги отделили от всичко, разположено помежду им. И обратно: ние възприемаме като свързани само онези неща, които първо сме изолирали едно от друго; за да бъдат съединени, нещата първо трябва да бъдат обособени. От практическа, но и от логическа гледна точка би било безсмислено

* Първа публикация: Georg Simmel, „Brücke und Tür“, в: *Der Tag. Moderne illustrierte Zeitung*, № 683, Утринно издание, 15 септември 1909, Илюстрирана част № 216, Berlin, стр. 1-3; бел. изд.

да свързваме онова, което преди това не е било разделено или някак не остава разделено. Всяка наша дейност може да бъде определена в зависимост от това под каква формула се подвежда – дали свързаността или разделеността се възприема като естествено дадена или като поставена ни задача. В директен и в символичен, в телесен и в духовен смисъл във всеки един момент ние разделяме свързаното или свързваме разделеното.

Хората, които първи проправили път между две места, извършили едно от най-големите човешки постижения. Те се придвижвали от едното до другото място и обратно толкова често, че местата оставали субективно свързани; едва след като видимо оформели път по земната повърхност, местата били свързани и обективно, волята за свързване придавала на нещата форма и те непрестанно ѝ се поддавали отново и отново, независимо от честотата на повторението. Изграждането на пътища е специфично човешко постижение; животното също постоянно преодолява разстояния, при това често по най-умелия и най-труден начин, но въпреки това началото и краят им не се свързват, не се стига до чудото на пътя: онова движение към твърда форма, която произлиза от движението и в която то намира своя завършек.

Това постижение достига връхната си точка в градежа на мостове. Тук човешката воля за свързване се натъква не само на пасивната съпротива на пространственото разделение, но и на активната съпротива на една специфична конфигурация. Като преодолява това препятствие, мостът се превръща в символ на разпростирането на волята ни над пространството. Само за нас бреговете на реката не

са просто две различни места, а са „разделени“; ако първоначално не ги свързвахме в нашите цели, в потребностите и във фантазията си, понятието за разделение не би имало смисъл. Но в случая естествената форма отговаря сякаш с позитивно намерение на това понятие, тук като че ли между елементите е положено разделение, което сега духът, помирявайки се и обединявайки се, преодолява.

Мостът се превръща в естетическа ценност не само като в действителност изгражда връзка между разделеното и постига определени практически цели, но и като прави непосредствено видима тази връзка. Мостът дава на окото същата опорна точка да свързва страни от ландшафта, каквато и на телата в практическата реалност. Простата динамика на движението, в чиято реалност се изчерпва „целта“ на моста, се превръща в нещо видимо траещо, също както портретът сякаш фиксира телесния и духовния жизнен процес, придаващ реалност на човека, и го обема в един-единствен, безвременен в своята стабилност образ, който никога не разкрива и не може да разкрие действителността – цялата подвижност на тази противичаща във времето и отминаваща действителност. Мостът задава без посредничеството на някаква абстрактна рефлексия образ на един последен, издигнат над всяка сетивност смисъл, който поема в себе си практическото предназначение на моста, като му придава видима форма по същия начин, по който художественото произведение постъпва със своя „предмет“. Отликата му от произведението на изкуството обаче се състои в това, че макар със своя синтез да се издига над природата, той все пак

се вписва в природната картина. За омото мостът се намира в много по-тясно и по-малко случайно отношение спрямо бреговете, които свързва, отколкото например една къща спрямо своите основи, оставащи скрити за омото. Обикновено мостът сред природата е възприеман като „живописен“ елемент; защото чрез него случайността на природно гаденото се издига до единство, което изцяло е плод на гуха. Заради непосредствената си видимост в пространството само мостът притежава онази естетическа ценност, която изкуството представя в чист вид, когато помещава одухотвореното единство на природата в своята изолирана идеална завършеност.

Докато, корелирайки разделението и обединението, като прави видимо и измеримо разстоянието между опорните точки и едновременно с това го преодолява, вратата показва по категоричен начин, че разделението и свързването са просто двете страни на едно и също действие. Подобно на прокаралия път човек, първият строител на колиба разкрива характерното за човека умение да отдели парче земя от непрекъснатото и безкрайно пространство на природата и да го оформи съобразно *един* смисъл. По този начин част от пространството се обособява и отделя от останалия свят. Вратата е ставата между пространството на човека и всичко извън него, която сменя делението между вътре и вън. Именно защото може да бъде и отворена, затворената врата създава усещането за по-силна откъснатост от всичко вън, отколкото монолитната стена. Стената е безмълвна, но вратата говори. За човека е от фундаментално значение това, че сам си поставя ограничение, което обаче е свободен да отмени и обезсили.

Крайността, в която се оттегляме, винаги граничи някъде с безкрайността на физическото или метафизичното битие. Ето защо вратата се превръща в образ на граничната точка, на която човекът е застанал или може постоянно да стои. Тя свързва отново крайната единица, към която сме присъединили отредена ни частица от безкрайното пространство, със същото това пространство, в нея ограниченото и безграничното граничат помежду си, но не в мъртвата геометрична форма на разделящата ги стена, а като възможност за траен взаимен обмен – за разлика от моста, който свързва крайното с крайно, с престапването на прага вратата ни освобождава от тези опори и преди да потънем в обичайното си всекидневие, създава у нас невероятното усещане, че за миг се реем между небето и земята. Докато мостът, като опъната между две точки линия, задава безусловната сигурност на посоката, през вратата животът се излива от ограничеността на обособеното битие-за-себе-си в неограничеността на всички посоки, по които може да се поеме.

Ако при моста моментите на разделеност и свързаност се съчетават така, че първият изглежда повече дело на природата, а вторият – на човека, при вратата те заедно и в еднаква степен проникват в човешките постижения, *като* човешко постижение. На това се дължи по-богатото и по-важното значение на вратата в сравнение с моста, което се разкрива непосредствено в това, че докато посоката на прекосяване на моста не променя неговия смисъл, излизането или влизането през вратата разкрива две свършено различни намерения. Ето защо вратата има съвсем различен смисъл и от прозореца, който, доколкото

също свързва вътрешното пространство с външния свят, се рогее с нея. Но що се отнася до прозореца, телеологията на усещането сочи почти изключително отвътре навън: през прозореца се гледа навън, а не навътре. Вярно е, че благодарение на своята прозрачност прозорецът свързва вътре и вън постоянно и неизменно; но еднопосочността, в която протича това свързване, и свеждането на прозореца до път единствено за околото му придават само част от дълбинното и принципно значение на вратата.

Разбира се, в специфична ситуация вратата също може да акцентира повече върху едната, отколкото върху другата посока. Ако отверстията в стените на романските и готическите катедрали се стесняват постепенно и се превръщат в същинска врата, входът на която се достига през плътно разположени една до друга полуколони и фигури, е очевидно, че смисълът на тези врати е да въвеждат вътре, но не и да извеждат навън – излизането е по-скоро досадно неизбежна подробност. Тази структура направлява влизания човек по верния път уверено и с някаква лека, саморазбираща се принуда. По аналогия същото значение е подето и от подредбата на колоните между вратата и олтара. Те са разположени в перспектива една спрямо друга и посочват пътя, водят ни навътре и не допускат колебание – това не би било така, ако виждахме фактичката им паралелност; тогава крайната точка не би се различавала от началната и не би указвала, че трябва да тръгнем от едната и да стигнем до другата. Колкото и впечатляваща в този случай да е употребата на перспективата, за да показва пътя навътре към църквата, тя е приложена и в обратната посока, извеждайки чрез същата колонада от олтара до вратата

като крайна точка. Само външната конична форма на вратата съвсем недвусмислено подчертава смисъла на влизането спрямо излизането. Това е напълно уникална ситуация, която символизира, че равноправното движение на живота отвътре навън и отвън навътре прекъсва в църквата и е заменено от една-единствена посока – единствено необходимата. Животът на земята, който постоянно хвърля мостове между несвързаностите на нещата, във всеки момент пребивава също вътре или вън от вратата; вратата насочва живота от битие-за-себе-си към света, но и от света към битие-за-себе-си.

Формите, които господстват над динамиката на нашия живот, придобиват чрез моста и вратата устойчивата трайност на видимото. Просто функционалното и телеологичното в нашите движения не само се удържа от вратата и моста като от инструменти, а чрез формата им, така да се каже, угасва в непосредствено убедителна пластика. Ако разгледаме противоположните акценти, които те поставят, то мостът показва, че човекът съединява разединеното в природата, а вратата – че той разделя еднообразното и несекващо единство на природното битие. Мостът и вратата придобиват общо естетическо значение, онагледявайки метафизичното, стабилизирайки чисто функционалното и тъкмо на това се дължи особената им ценност за изобразителното изкуство. Макар честотата, с която се използват в живописата, да би могла да се отгаде на художествената стойност на формата им, то тук имаме и онова тайнствено съчленяване, чрез което художественото значение и завършеност на една форма се разкриват едновременно и като най-изчерпателния израз на един невидим сам по

себе си душевен или метафизичен смисъл: интересът на живописца, насочен само към формата и цвета, е напълно задоволен например, когато човешкото лице се изобрази така, че се включат най-външните характеристики на неговата одухотвореност.

Тъй като човекът е свързващо същество, което винаги трябва да разделя, а без да разделя, не може да свързва, ние трябва първо да схванем безразличното един към друг наличие на два бряга като разединеност, за да можем да ги съединим с мост. Човекът е и гранично същество без граница. Той затваря своето битие-у-дома с вратата, а това означава, че обособява част от непрекъснатото единство на природата. Но както безформената безкрайност на битието придобива форма едва чрез способността му да се ограничи, така ограничеността му намира своя смисъл и достойнство едва в онова, което онагледява подвижността на вратата: във възможността всеки момент да се излезе от тази ограниченост – на свобода.

запознайте се с преводача

В края на Всяка наша преводна книга ви запознаваме накратко с човека, положил усилия да я пренесе на нашия език. Специализирани познания, смирение на своята пред чуждата мисъл, въображение и талант – это само някои от нещата, които бихме искали да откривате като вложени от нашите преводачи. Да, те влизат в ролята на „прозрачен посредник“ на книгата, но ние сме убедени, че им дължим респект, който изразяваме и като ги правим тук видими. Уважението нараства и от това, че повечето от тях са наши традиционни партньори през годините.

Теодора Карамелска е завършила културология и история в СУ „Св. Климент Охридски“ (1998). От 2011 г. е преподавател в департамент „Философия и социология“ на Нов български университет. Отговорен секретар на списание „Социологически проблеми“ – издание на БАН. Сред преводите ѝ от немски език са текстове на Зигмунд Фройд, Хуго фон Хофманстал, Ернст Трьолч, Ханс-Георг Гагамер, Аксел Хонет и др.

*

*Ето и другите преводи на Теодора Карамелска
в Издателска къща КХ – Критика и Хуманизъм:*

(колектив), *Ренесанс на утопията*, С., 2006

Ханс-Георг Гагамер, *Наследството на Европа*, С., 2009

Зигмунд Фройд, *Дора, Фрагменти от анализа на един случай на хистерия*, С., 2009, 2010

Зигмунд Фройд, *Малкият Ханс, Анализа на фобията на едно петгодишно момче*, С., 2011

Хуго фон Хофманстал, *Жената без сянка*, С., 2012